

سهیمیه بندی تسهیلات در بخش های مختلف اقتصادی

در ایران تا قبل از اجرای قانون برنامه چهارم توسعه، شورای پول و اعتبار در ابتدای هر سال با هدف حمایت از بخش های مختلف اقتصادی، سهم هر یک از بخش های اقتصادی از کل افزایش در مانده تسهیلات اعطایی بانکهای دولتی به بخش غیردولتی را تعیین می کرد و به تصویب هیأت وزیران می رساند.

در قالب ترتیبات فوق، براساس بند (ج) ماده ۱۰۶ قانون برنامه سوم توسعه، به دولت اجازه داده شد تا در طول سالهای برنامه سوم توسعه حداقل ۲۵ درصد از تسهیلات اعطایی بانکهای کشور را به بخش آب و کشاورزی اختصاص دهد. از سوی دیگر، به منظور کاهش فشار بر منابع اعتباری بانکها، زمینه سازی برای آزادسازی منابع بانکی و ایجاد رقابت بین بانکها، از ابتدای اجرای قانون برنامه سوم توسعه سالانه به ترتیب ۲۰، ۲۵، ۲۵، ۳۵ و حداکثر ۴۵ درصد از منابع بانکها خارج از سهم های مصوب شورای پول و اعتبار در اختیار بانکها قرار گرفت تا در بخش های مولد و پربازده بر مبنای تصمیم مدیریت بانکها بکار گرفته شود. عملکرد تسهیلات اعطایی بانکها به بخش غیردولتی طی سالهای برنامه به شرح جدول ۱ بوده است.

جدول ۱- سهم بخش های مختلف اقتصادی از تغییر در مانده تسهیلات اعطایی بانکها و موسسات

اعتباری در سالهای برنامه سوم توسعه (درصد)

۱۳۸۳		۱۳۸۲		۱۳۸۱		۱۳۸۰		۱۳۷۹		
عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	مصوب	
۱۶.۷	۲۵.۰	۱۶.۳	۲۵.۰	۲۱.۸	۱۸.۸	۱۹.۰	۱۸.۸	۱۸.۳	۲۰.۰	کشاورزی
۳۷.۰	۱۷.۶	۳۹.۶	۱۷.۶	۳۸.۰	۲۴.۷	۳۸.۹	۲۵.۱	۲۸.۹	۲۶.۸	صنعت و معدن
۱۶.۷	۱۵.۴	۲۰.۰	۱۵.۲	۲۹.۲	۲۱.۴	۲۶.۳	۲۱.۸	۲۸.۲	۲۳.۲	ساختمان و مسکن
۳.۰	۶.۱	۲.۲	۵.۱	-۳.۷	۷.۱	۱.۸	۶.۰	۷.۹	۶.۴	صادرات
۲۶.۶	۲.۲	۲۱.۹	۲.۱	۱۴.۷	۳.۰	۱۴.۰	۳.۴	۱۶.۷	۳.۶	بازرگانی، خدمات و متفرقه
-	۳۳.۷	-	۳۵.۰	-	۲۵.۰	-	۲۵.۰	-	۲۰.۰	مصارف آزاد
۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	جمع

لیکن رویکرد توزیع تسهیلات در برنامه چهارم توسعه تغییر یافت. در بند (الف) ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم توسعه مقرر گردید هرگونه سهمیه‌بندی تسهیلات بانکی (تفکیک بخشهای مختلف اقتصادی و منطقه‌ای) و اولویتهای مربوط به بخش‌ها و مناطق، با تصویب هیأت وزیران، از طریق تشویق سیستم بانکی و با استفاده از یارانه نقدی و وجوه اداره شده صورت گیرد. در عین حال، به منظور حمایت از بخش کشاورزی، در جزء دوم بند (ج) همین ماده نسبت به اختصاص حداقل ۲۵ درصد از تسهیلات بانک‌های کشور به بخش آب و کشاورزی و هماهنگی دستگاه‌های ذیربط در این زمینه، تاکید گردید.

با این حال، از سال ۱۳۸۷ و با ارایه اولین بسته سیاستی- نظارتی از سوی بانک مرکزی، اولویتهای این بانک در خصوص توزیع تسهیلات بانکی در قالب توصیه (و نه الزام) به موسسات اعتباری اعلام شد. نسبت‌های پیشنهادی بانک مرکزی در رابطه با توزیع تسهیلات بانکی به شرح جدول ۲ بوده است.

جدول ۲- سهمیه مصوب بخش‌های مختلف اقتصادی از تسهیلات بانکها و موسسات اعتباری

(درصد)

در سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۸۹

۱۳۸۹ (۲)	۱۳۸۸	۱۳۸۷ (۱)	
۲۵	۲۵	۲۵	کشاورزی و آب
۳۷	۳۵	۳۳	صنعت و معدن
۲۰	۲۰	۲۰	ساختمان و مسکن
۱۰	۱۲	۱۵	بازرگانی و خدمات
۸	۸	۷	صادرات
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع

۱- در سال ۱۳۸۷، صنایع تبدیلی نیز در سرفصل آب و کشاورزی طبقه‌بندی شده و عنوان این سرفصل "کشاورزی، آب و صنایع تبدیلی" بوده است.

۲- در سال ۱۳۸۹ سازوکار توزیع تسهیلات بانکی به این صورت توصیه شده بود که موسسات اعتباری پس از لحاظ نمودن سپرده‌های قانونی تا ۲۰ درصد افزایش در مانده سپرده‌ها (به استثنای سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز) را به اختیار به بخش‌های مختلف اقتصادی تخصیص دهند و ۸۰ درصد مابقی را مطابق نسبت‌های پیشنهادی در بخش‌های مختلف اقتصادی هدف‌گذاری نمایند.

بنابراین از سال ۱۳۸۴ رویکرد بانک مرکزی در رابطه با سهمیه‌بندی تسهیلات بانکی تغییر یافت و در مقایسه با سالهای قبل که به عنوان یک الزام به بانک‌ها ابلاغ می‌شد، تا حد زیادی کنار گذاشته شد و به یک ابزار ارشادی تبدیل گردید. عملکرد توزیع تسهیلات بانکی در سالهای ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹ در جدول ۳ آرایه شده است.

جدول ۳- سهم بخش‌های مختلف اقتصادی از تغییر در مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری

کشور به بخش غیردولتی در سالهای ۸۹-۱۳۸۴ (درصد)

برنامه چهارم توسعه						
۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۸/۰	۱۲/۲	۱۰/۹	۱۴/۱	۱۳/۰	۱۴/۳	کشاورزی و آب
۲۲/۵	۲۳/۷	۲۱/۹	۲۲/۴	۲۱/۵	۲۷/۰	صنعت و معدن
۴۵/۵	۳۳/۵	۳۷/۸	۱۶/۱	۲۳/۴	۲۳/۱	ساختمان و مسکن
۲۳/۷	۳۰/۶	۲۴/۷	۴۵/۹	۴۱/۹	۳۴/۲	بازرگانی و خدمات
۰/۳	۰/۰	۴/۷	۱/۵	۰/۲	۱/۴	صادرات
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	جمع

در سال ۱۳۹۰ به عنوان اولین سال اجرای برنامه پنجم توسعه نیز رویه توصیه‌ای بانک مرکزی در رابطه با توزیع تسهیلات بانکهای تجاری در ماده (۷) مجموعه "سیاست‌های پولی، اعتباری و نظارتی نظام بانکی کشور" لحاظ گردید (جدول ۴) ولی بانکهای تخصصی مکلف شدند تا حداقل ۹۰ درصد از تسهیلات خود را در راستای رسالت اصلی خویش، اعطا نمایند. در عین حال با توجه به ماهیت توصیه‌ای نسبت‌های مذکور، در مجموعه "سیاست‌های پولی، اعتباری و نظارتی نظام بانکی کشور در سال ۱۳۹۰" مشوق‌هایی برای آن دسته از بانکهای تجاری که نسبت‌های پیشنهادی بانک مرکزی را رعایت نمایند، در نظر گرفته شد. بر این اساس در تبصره ۲ ماده ۷ مجموعه مذکور مقرر گردید آن دسته از موسسات اعتباری که نسبت‌های پیشنهادی بانک مرکزی را رعایت نمایند، بنا به تشخیص بانک مرکزی و متناسب با جهت‌گیری خود، از تخفیف نسبت سپرده قانونی و سایر مشوق‌های بانک مرکزی برخوردار شوند.

جدول ۴- سهمیه مصوب بخش‌های مختلف اقتصادی از تغییر در مانده تسهیلات بانک‌های تجاری در سال ۱۳۹۰

سهم (درصد)	بخش اقتصادی
۲۰	کشاورزی و آب
۳۷	صنعت و معدن
۲۵	ساختمان و مسکن
۸	بازرگانی و خدمات
۱۰	صادرات و زیرساختهای بازرگانی (۱)
۱۰۰	جمع

۱- در سال ۱۳۹۰ سرفصل صادرات به "صادرات و زیرساختهای بازرگانی" تبدیل یافت.